CZU: 811.135.1'272
ORCID: 0000-0002-9909-2982
DOI: 10.5281/zenodo.3566692

Liliana BOTNARI
Institutul de Filologie Română
„Bogdan Petriceicu-Hasdeu"
(Chișinău)

LIMBA PRESEI COMUNISTE A ANILOR 1944-1980. PARTICULARITĂȚI FONETICE ȘI ORTOGRAFICE

The language of the communist press of 1944-1980. Phonetical and ortographic specifications

Abstract: The phenomenon of linguistic variability of the Romanian language can be identified in all aspects: diachronic, diastratic, diatopic, diaphasic etc., depending on the linguistic and extralinguistic factors. During the Soviet regime, an aggressive ideological propaganda was spread through the periodical press, which was especially dedicated to the broad masses of the people. The particularities of the publicistic language were generated by the inventory of topics and problems restricted by the censorship. The variation indices were attested both at the lexical level, as well as at the phonetic, morphological or syntactic level.

Keywords: variation, Romanian language, „Moldovenization", bilingualism, interference.

Rezumat: Fenomenul variabilității limbii române poate fi atestat atât în diacronie, precum și sub aspect diastratic, diatopic, diafazic etc., în funcție de factorii lingvistici și extralingvistici. În perioada regimului sovietic se exercita o propagandă ideologică agresivă, mai ales prin intermediul presei periodice, la care aveau acces masele largi. Inventarul restrâns de teme și probleme abordate au generat particularitățile limbajului presei, indicii de variație fiind atestați atât la nivel lexical, cât și fonetic, morfologic sau sintactic.

Cuvinte-cheie: variație, limbă română, moldovenizare, bilingvism, interferență.

Cercetând laborios repercusiunile „bilingvismului armonios", Silviu Berejan (Berejan, p. 100) consemnează degradarea atât calitativă, cât și funcțională a limbii române de pe teritoriul basarabean, precum și a nivelului de cunoaștere a acesteia. Lingvistul basarabean consideră că acest fapt a fost posibil prin presiunea sistemului unei limbi dominante, în cazul de față, al limbii ruse, asupra limbii dominate – limba română, care devine „limbă a ocupanților fasciști". Această presiune se exercită din două direcții:

1) din exterior – prin „constrângerea" băștinașilor de a deveni bilingvi, drept rezultat al promovării agresive a limbii ruse, al infiltrării acesteia în instituțiile de cultură și de stat;

BDD-A30767 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:26 UTC)

2) din interior – „datorită amestecului, în conştiinţa vorbitorilor, a două sisteme glotice diferite: cel al limbii materne şi cel al limbii ruse”.

În contextul celor menţionate mai sus, considerăm că cele două direcţii de exercitare a presiunii asupra unui popor dominat se află în relaţii de complementaritate: prima direcţie generând-o pe a doua, or, bilingvismul dă naştere interferenţelor. Termenul „interferenţă”, atestat în lingvistică pentru prima dată în prima jumătate a secolului al XX-lea, reprezintă, în opinia lui U. Weinreich „acele instanţe ale devierii de la normele fiecărei limbi care apar în vorbirea bilingvilor ca un rezultat al familiarităţii lor cu mai multe limbi” (*apud*. Jieanu, p. 48). Fenomene de interferenţă între limba română sau moldovenească a perioadei postbelice şi limba rusă se observă la toate nivelurile lingvale: gramatical, fonetic şi, mai ales, lexical, prin atestarea diverselor particularităţi fonetice, morfo-sintactice şi lexicale, reperate în continuare în baza unui corpus de materiale selectate din presa periodică a perioadei postbelice.

Cercetând gramaticile elaborate în perioada regimului sovietic, am depistat o serie de particularităţi ale limbii „moldoveneşti” creată de Leonid Madan la Tiraspol, limbă care în 1940, odată cu anexarea teritoriului basarabean la „conglomeratul” frăţesc al Uniunii Sovietice, devine limba poporului din RSS Moldovenească. Aceste particularităţi au fost excerptate dintr-o serie de titluri şi subtitluri selectate din ziarul „Moldova socialistă” din anul 1946, ziar care iniţial se numea *Plugarul Roşu*, fiind editat la Tiraspol, iar din 1940 – la Chişinău, devenind nucleul presei sovietice, instrumentul de bază al Partidului comunist al RSSM, recompensat, ceva mai târziu, cu ordinul sovietic, pentru sârguinţa şi fidelitatea sa ideologiei comuniste şi staliniste. Pentru a anula influenţa limbii române, ca şi în cazul gramaticilor editate în aceeaşi perioadă istorică, presa naţională a început să fie editată în limba „moldovenească”, cu alfabet chirilic, devenind o transpunere a limbii vorbite în scris.

În limba presei periodice din 1946, reprezentată de ziarul „Moldova socialistă”, spre deosebire de gramatica lui Leonid Madan, întemeietorul „moldovenismului”, nu atestăm trecerea vocalei finale neaccentuate **ă** în **î** sau a lui **e** în **i** sau **î**, ci observăm ortografierea corectă a cuvintelor evidenţiate ce cad sub incidenţa regulii lui Madan: *Ţara aşteaptă dela lucrătorii* ***întreprinderilor*** *de hrană mărirea în tot chipul a* ***producerii*** *şi rădicarea calităţii* ***productelor***; *Au mîntuit prăşitul* ***răsăritei****; Schimb de adresări între* ***Preşedintele*** *Sovetului Miniştrilor al Uniunii RSS I. V. Stalin şi Prezidentul* ***Statelor*** *Unite ale Americii d-l Trumen*; *În familia* ***mamei****-eroine; Fericirea* ***mamei***; *Pe* ***ogoarele*** *republicii se disfăşură treeratul pînii*; *De reorganizat radical lucrul* ***industriei materialelor*** *de zîdire* etc. Doar uneori atestăm câte o abatere de la norma limbii române, care, tindem să credem, că e mai mult o eroare a jurnalistului care a editat articolul, de exemplu, în N° 9 al revistei „Tineretul Moldovei” tipărit la 31 ianuarie 1946, observăm în titlul: *Acordarea premiilor staliniste pe anul 1943-44 celor mai de frunte activişti ai* ***ştiinţii****, industriei, gospodăriei săteşti şi artei.* Substantivele *industrie*, *gospodărie*, *artă* îşi păstrează **e** în poziţie finală şi după declinare, pe când în cazul substantivului *ştiinţă*, atestăm forma *ştiinţii,* **ă final** trecând în **i**.

BDD-A30767 © 2019 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:26 UTC)

Totuși scrierea de cele mai multe ori corectă a lui **e aton** atât în silaba finală, precum și în penultima silabă, demonstrează că nu toate normele „madaniste" au intrat în uz și au fost implementate. O altă regulă de scriere de a lui Leonid Madan, care nu este valabilă pentru presa periodică a anilor comunismului este: pierderea articolului hotărât **-l,** ca urmare a slăbirii intensității de rostire de la sfârșitul cuvântului, or, în titlurile reperate de noi observăm: *planul, lucrul*, termenul rus *remontul*, *prășitul*, *ernatul*, scris fără diftongul inițial **ie**, *treeratul*, în care de asemenea nu este prezent diftongul **ie**, *scîrtuitul*, substantivizare a verbului „a scârtui" – A clădi în scârte (NODEX) ș. a.

În 1946, atestăm scrierea împreună a unor prepoziții sau prepoziții și adverbe: **de + la**, **de + pe, pe + deplin, din + nou** ș. a., particularitate grafică arhaică, întâlnită încă în gramatica românească a lui Ion Heliade Rădulescu sau în gramatica lui Ioan Doncev, ca în titlurile*: Procesul **dela** Niurnberg al principalilor criminali de război nemți*; *Țara așteaptă **dela** lucrătorii întreprinderilor de hrană mărirea în tot chipul a producerii și rădicarea calității productelor; **Dela** locul din urmă – la locul întîi; La Conferința de Pace **dela** Parij; Cuvîntarea lui V. M. Molotov **dela** 14 septembrie la ședința comisiei pentru problemele politice și teritoriale ale tratatului de pace cu Italiea; Adresarea fruntașilor vităritului colhoznic din raioanele **depe** malul stîng al Nistrului către toți colhoznicii, colhoznicele, lucrătorii vităritului colhoznic din RSS Moldovenească; De lichidat **pedeplin** neștiința de carte; Toate puterile – la împlinirea planului de predarea pînii **pănla** sărbătoarea Revoluției din Octombrie!; **Dela** întuneric la lumină; **Dinnou** a înflori unul din centrele noastre industriale (Moldova socialistă); Despre pregătirea către Zîua Fizculturnicilor din toată Uniunea **dela** 21 iulie 1946; Comsomoliști și tineret! Să ducem lupta pentru pîne **pănla** deplina împlinire a planului de către fiecare gospodărie!; Cronica **dinnainte** de alejeri (Tineretul Moldovei).*

Însă din 1965, în „Moldova socialistă" observăm deja scrierea corectă a prepozițiilor: *20 de ani **de la** eliberarea Ungariei de sub cotropitorii fasciști; Mai poftim **pe la** noi!; Congresul constructorilor **de la** sate; Întîlnirea **de la** comitetul central al Partidului Comunist al Azerbaidjanului; Vești **de pe** cîmpuri și **de la** ferme.*

O altă particularitate fonetică a presei din 1946 este conservarea lui **ă** din **a** sau a lui **î** din **i**, fenomen dialectal arhaic păstrat și astăzi în graiurile din Basarabia: *Să grăbim tempurile **sămănatului** tuturor culturilor; Sarcinile gazetelor de **părete** în campania **sămănatului** de primăvară; Lupta împotriva **țăstarilor**; **Zădirea** unui zavod de oloi la Atachi; Puterile norodului sovetic sunt **nesăcate**; Să pregătim îndeajuns **nătreț** pentru ernatul vitelor; De reorganizat radical lucrul industriei materialelor de **zîdire**; **Mulțămim** puterii sovetice!; Să **zîdim răpede**, eftin și frumos (Moldova socialistă); Tineri agricultori, grăbiți tempurile **sămănatului**!; Despre pregătirea către **Zîua** Fizculturnicilor din toată Uniunea dela 21 iulie 1946 (Moldova socialistă); **Sămnul** pionieresc (Scînteia leninistă).* Astfel, în titlurile excerptate, atestăm variantele *sămănat* pentru „semănat", *țăstari* – „țiștari", *zădire* – „zidire", dar și *zîdire* – „zidire", *nătreț* – „nutreț", *mulțămim* – „mulțumim", *răpede* – „repede", *zîua* – „ziua", *sămnul* – „semnul" etc.

BDD-A30767 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:26 UTC)

Prefixele **dez-** și **des-**, dar și **dez-, des-**, ca grupuri de sunete ale unor cuvinte, apar sub forma **diz-** și **dis-** în presa periodică a anilor 1946-1970: *Școlarii ajută la **diz**groparea viilor; Despre planul de cinci ani al restabilirii și **diz**voltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950; Pe ogoarele republicii se **dis**fășură treeratul pînii; Lejea despre planul de cinci ani al restabilirii și **diz**voltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950; Să **diz**voltăm și să întărim cît mai mult tovărășiile viticole – pepineriste; **Diz**voltarea industriei de spirt și rachiu; Să **dis**fășurăm întrecerea socialistă în cinstea aniversării XXIX a marei revoluții socialiste din octombrie; **Diz**mințirea ajenției TASS (Moldova socialistă); Scrisoarea **dis**chisă către comisiile de alejeri de ocrug (Tineretul Moldovei)* – „dezgropare" > *dizgropare,* „dezvoltare" > *dizvoltare,* „desfășoară" > *disfășură,* diftongul **-oa** fiind substituit prin vocala **-u**, iar accentul trecând de pe a treia silabă pe silaba a doua, „dezmințirea" > *dizmințirea,* „deschisă" > *dischisă.* Din 1976, în „Moldova socialistă" deja reperăm formele: ***Dez**armarea – sarcină primordială; Declarația cu privire la **dez**voltarea în continuare a colaborării și prieteniei frățești dintre PCUS și PCR, dintre Uniunea Sovetică și Romînia;*

Ar mai fi de menționat și fonetismul etimologic din unele cuvinte ca: *pîne, mîne, mîni – Pe ogoarele republicii se disfășură treeratul **pînii**; Îi vremea de mîntuit strînsul roadei și de grăbit treeratul și predarea **pînii** la stat!; Folosind pilda fruntașilor, să organizăm împlinirea graficului predării **pînii** la stat (Moldova socialistă, 1946); Între cosit, treerat și vînzarea **pînii** către stat – nici o întrerupere! (Moldova socialistă, 1965); Prețul **pînii;** Talentul de a crește **pîne**; (Moldova socialistă, 1976); **Mîne** e Ziua cosmonauticii*; *Azi la ecspoziție – **mîne** în producție*; *Strămoșești inele, **mînile** mamei; Cinste și slavă vouă, **mîni** de aur!; Soarta recoltei viitoare este în **mînile** mecanizatorilor (Moldova socialistă, 1965).*

Efectuând transcrierea textelor selectate din grafia chirilică în cea latină, încă o dată observăm că alfabetul chirilic nu poate reda grafic toate sunetele limbii române, mai ales **x** sau **g**, care este redat abia din 1976 prin grafemul **ж.** Firește că în aceste condiții, este lesne de înțeles că vom atesta formele: *eczamene* < „examene" – *Nemulțămitor se petrece pregătirea către **eczamene**; marcsistă* < „marxistă" – *Învață teoriea **marcsistă**-leninistă*; *rejiuni* < „regiuni" – *Despre totalurile Întrecerii Socialiste Totunionale a **rejiunilor**, ținuturilor, republicilor și raioanelor pentru împlinirea planului lucrărilor agricole de primăvară în anul 1946; Despre faptele călcării Statutului artelului agricol în **rejiunile** Cuibîșev și Earoslavli și despre pedepsirea persoanelor, vinovate de călcările estea; leje* < „lege" – ***Lejea** despre planul de cinci ani al restabilirii și dizvoltării gospodăriei norodnice a RSS Moldovenești pe anii 1946-1950; **Lejea** despre Bujetul de Stat al Republicii Sovetice Socialiste Moldovenești pe anul 1946; ajitatori* < „agitatori" – *Să conducem zîlnic lucrul **ajitatorilor**; ajitație* < „agitație" – ***Ajitația** de masă se disfășură în tot bunul; ajenție* < „agenție" – *Dizmințirea **ajenției** TASS; jeografie* < „geografie" – *Să îmbunătățim predarea istoriei și **jeografiei*** (*Moldova socialistă*, 1946); *alejeri* < „alegeri"; *a înrejistrat* < „a înregistrat" –

BDD-A30767 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:26 UTC)

*Comisia de **alejeri** de ocrug a **înrejistrat** candidat în deputați ai Sovetului Uniunii pe Iosif Vissarionovici Stalin; **Alejerea** comitetelor comsomoliste în școală (Tineretul Moldovei,* 1946); *macsimum* < „maximum" – *Fiecare rublă să dee **macsimum** de efect!; jenerale* < „general" – *Împotriva agresiei imperialiste, în sprijinul independenței naționale a popoarelor, pentru întărirea păcii **jenerale** și pentru dezarmare; complecs* < „complex" – *În două faze, în grup și în **complecs**; a strînje* < „a strânge" – *Repede și bine să **strînjem** spicoasele!; ecspoziție* < „expoziție" – *Azi la **ecspoziție** – mîne în producție; jigant* < „gigant" – *Un nou automobil **jigant**; metalurjist* < „metalurgist" – *Azi e ziua **metalurjistului**; jerman* < „german" – *Miting al prieteniei soveto-**jermane** (Moldova socialistă,* 1965), iar variantele: *energie – Cincinalului – **energia** brațelor. Rodul cutezanței!; tehnologie – Să se respecte **tehnologia**; agitație – În cîmp – rampe de **agitație**; ecsigență* < „exigență" – ***Ecsigență** și responsabilitate,* reperate din ziarul *Moldova socialistă* din 1976 demonstrează că noile norme ortografice și de punctuație ale limbii moldovenești din 1967 au fost implementate, iar presa periodică s-a conformat acestora cu fidelitate.

L. A. Madan, în gramatica sa din 1929, milita pentru redarea fidelă a variantei orale a limbii în scris, pentru palatalizarea labialelor **b, p, m, f, v,** în poziție inițială, medială sau finală, ca în exemplele: picior > *kicior*, bine > *ghini*, miez > *nez*, miere > *neri*, totuși limba „moldovenească" a anilor 1946-1976 nu atestă în scris aceste particularități.

În numărul 3 al revistei „Scânteia leninistă", tipărit în septembrie 1946, într-un articol intitulat „Reguli pentru școlari", atestăm formele iotacizate ale unor verbe: *să devie* „să devină", *să vie* „să vină", *să se supue* „să se supună", *să țîe* „să țină", variante care astăzi mai pot fi semnalate în forma orală, colocvială a limbii din spațiile rurale.

Pe parcursul investigării noastre am depistat și alte fonetisme care apar, sporadic, în unele cuvinte, fără a respecta vreo regulă fixă: scrierea cu dublu „n" a cuvintelor: *înnainte* „înainte" – ***Înnainte** de sroc (Moldova socialistă,* 1946); *a înnainta* „a înainta" – *Muncitorii sovhozului Țîganca **înnaintează** candidaturile tovarășilor Stalin I. V., Molotov V. M., Calinin M. I. Și tov. Mordoveț I. L. (Tineretul Moldovei, 1946)*; *înnaintaș* „înaintaș" – *Brigada **înnaintașă*** (Tineretul Moldovei, 1946); *a înnapoia* „a înapoia" – *Tovarășul V. M. Molotov **s'a înnapoet** la Moscova*; *înnalt* „înalt" – *Pentru calitatea **înnaltă** ideinico-artistică a literaturii noastre (Moldova socialistă,* 1946); *Toate puterile noastre pentru o roadă **înnaltă** (Tineretul Moldovei, 1946)*; fonetismul calchiat din rusă *iubileu* „jubileu" de la „юбилей" – ***Iubileul** de 100 de ani al școlii de viticultură și vinărit din Chișinău; vac* „veac" – *Pe calea de un **vac**;* forma arhaică *osăbită* „deosebită" – *Părerea **osăbită** a membrului Tribunalului Militar Internațional din partea Uniunii RSS tov. Nichitcenco cu privire la hotărîrea Tribunalului;* varianta regională *a gîci* „a ghici" – *Gîcește! (Scînteia leninistă,* 1946) ș. a.

Astfel, în baza exemplelor analizate mai sus, am reperat o serie de particularități fonetice specifice limbii presei periodice a anilor 1946-1989, care s-au manifestat prin scrierea incorectă a unor cuvinte, prin transferul variantelor colocviale în forma

BDD-A30767 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:26 UTC)

scrisă a limbii, variante care persistă și astăzi în limbajul unor vorbitori cu un nivel de instruire mai precar sau al unor locutori de vârstă înaintată, care anume de atunci au receptat acele forme corupte. Totuși, atestăm că nu toate normele gramaticale fixate de manualele de specialitate elaborate în acea perioadă au fost implementate și că în pofida tuturor acestor elemente specifice, limba română din Basarabia, care s-a aflat într-un regres indus artificial, rămâne a fi limba română.

Referințe bibliografice:

1. BEREJAN, Silviu. *Itinerar sociolingvistic*. Chișinău: Elan Poligraf, 2007, p. 100. ISBN 978-9975-66-023-5. [Accesat 10.09.2019] Disponibil: http://limbaromana.md/carte/d5.pdf

2. JIEANU, Ioana. *Interferențe lingvistice româno-spaniole*. Iași: Lumen, 2012, p. 48. ISBN 978-973-166-324-1.

BDD-A30767 © 2019 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:26 UTC)